

המקיף את חבירו משלוש רוחותיו

ראשי פרקים

- א. פשט המשנה
- ב. ביאור הגמרא
- פירוש רבינו גרשום מאור הגולה
- ג. הרמב"ם והטור

א. פשט המשנה

המקיף את חבירו משלוש רוחותיו,
גדר¹ את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין מחייבין אותו.
רבי יוסי אומר: אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל.

(בבא בתרא פ"א מ"ג)

נדגיש תחילה, שבמאמר זה לא נמצא את כל המרחב שבו עוסקת משנה זו, אלא נגע בנקודות מסוימות שבו. בפשט המשנה ישנם שני חלקים לדברי תנא קמא. בחלק הראשון מתואר מצב, שבו מתרחש המקרה המוצג בחלק השני. החלק הראשון: "המקיף את חבירו משלוש רוחותיו" אינו חלק מתיאור המקרה שבו עוסק תנא קמא. הוא קודם לו. "המקיף" הוא תיאור מצב. הוא אינו פעולה. "המקיף את חבירו משלוש רוחותיו" פירושו של דבר שיש לאדם שלוש שדות הגובלות בשלוש מרוחותיה של שדה חברו. זה המצב עליו פועל המקרה הנידון במשנתנו. החלק השני הוא כבר תיאור המקרה. הוא כבר פעולה. במצב המתואר, שיש לאדם שלוש שדות בשלוש רוחותיה של שדה חברו - קורה המקרה שבחלק השני: "גדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית".

מקרה זה מתואר בצורה דרמטית. אין כאן: 'גדר את שלושתך'. יש כאן העצמה: "גדר את הראשונה", ולא זו בלבד אלא שגם גדר "את השניה", ולא זו בלבד אלא שגם גדר "את השלישית", ולמרות זאת אומר תנא קמא: "אין מחייבין אותו". יש כאן הוה אמינא נסתרת לחייב, שמתעצמת עם כל גדר וגדר שנוספת. כדי להוציא מהוה אמינא זו, מציג תנא קמא את דבריו בצורה כזו ושולל אותה.

רבי יוסי מציג מקרה בו לדעתו יש לחייב אדם על גידור שביצע שכנו. כאשר האדם משלים את התמונה וגודר את הגדר הרביעית, שלא גובלת בשדה חברו, "מגלגלין עליו את הכל" - מחייבים אותו להשתתף בהוצאות הגידור של שלוש הגדרות שגדר שכנו.

המילה "עמד" שבדברי רבי יוסי מצביעה על העובדה שמדובר בסיטואציה בה ראובן גדר את שלוש שדותיו הגובלות בשלוש רוחותיה של שדה שמעון, ושמעון, שעד עכשיו היה פאסיבי, "התעורר לחיים", קם וגדר את הרוח הרביעית של שדהו, שאינה גובלת בשדה ראובן. גדירת הרוח הרביעית אינה מבוצעת על ידי ראובן. דבר זה מוכח הן מהדגשתו של רבי יוסי: "עמד", והן מהסיטואציה בה אנו עוסקים. לראובן אין שדה רביעית הגובלת ברוח הרביעית של שמעון. ממילא אין לו שום אינטרס שבעולם לגדור אותה².

1. שתי גרסאות ישנן במילה זו: "גדר" או "וגדר". הגרסה המופיעה לפנינו בבבלי בדפוס וילנא היא "וגדר", ואילו במשניות שבירושלמי הגרסה היא "גדר". עיין גם לקמן הערה 3, שייתכן ויש משמעות להבדל בין הגרסאות.

2. ניתן לטעון, שראובן הוא אדם חכם, ולכן חשב לחייב את שמעון בהוצאות על ידי גדירת הרוח הרביעית, אולם טענה זו אינה פשוטה כלל ועיקר. לא כך הם פשט הדברים. כך גם אומר רבינו יונה (ד ע"ב ד"ה "מתניתין") בתחילת דבריו: "...ובפי' כיצד הרגל מדקדק ממשנה זו 'הא רביעית מחייבין אותו, שמעת מינה זה נהנה וזה לא חסר חייב'. פי' הא הקיפו מד' רוחותיו וגדר את הרביעית. ואין לפרש הא גדר את הרביעית ולא הקיפו אלא מג' רוחותיו, שא"כ לא הוה דייק מינה תלמודא זה נהנה וזה לא חסר חייב, שהרי חסר הוא בגדר רוח רביעית, דלא מהניא ליה להאי מקיף ולא מידי אלא לניקף הוא דמהניא לשומרו מבני רשות הרבים...". אולם עיין רבינו יונה שם שכותב בהמשך דבריו את שיטתו: "ולי נראה שאין צריך לכל זה, אלא אע"פ שלא הקיפו אלא מג' רוחותיו וגדר גם את הרביעית, אין לנו לחייבו למי"ד זה נהנה וזה לא חסר פטור... אבל זה שלא היה זקוק לגדור את הרביעית ולא גרס לו חברו לגודרו, אלא שגדרו לחייב את חברו בהוצאתו, ודאי זה נהנה וזה לא חסר הוא בראשונה שניה ושלישית. ועוד כיון דבג' ראשונות אינו חסר, כבר נתנו למחילה, דרביעית לא גדרה בשעה שגדר את הראשונות, אלא לאחר זמן נמלך וגדרה כדי לחייב הניקף, והכי דייק לישנא דאם עמד...".

ב. ביאור הגמרא

בגמרא (ד ע"ב) מתרחש שינוי תפישה המלווה בשינוי מושגים.

לפי הגמרא החלק הראשון שבדבריו של תנא קמא הוא תיאור המקרה המוצג בחלק השני של דבריו. לפי הגמרא אנו עוסקים בראובן שהיו לו ארבע (!!!) שדות הגובלות בארבע רוחותיה של שדה שמעון.

הכיצד? הרי כתוב "המקיף את חבירו משלוש רוחותיו"!

"המקיף את חבירו משלוש רוחותיו" פירושו של דבר ש"גדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית". "המקיף" בחלק הראשון הוא פעולה, המתיישמת בחלק השני - "גדר". או במילים אחרות: "המקיף את חבירו משלוש רוחותיו", ואיך הוא עשה את זה? הוא "גדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית"³. אין במילים "המקיף את חבירו משלוש רוחותיו" התייחסות למספר השדות שהיו לראובן.

מתוך כך נולד המושג "ניקף". המושגים "מקיף" ו"ניקף" מתייחסים אל שני צדדי המיתרס. לפי הסבר פשט המשנה, ש"המקיף את חבירו משלוש רוחותיו" הוא תיאור מצב, היה צריך לומר: "מקיף" ו"מוקף". המילה "ניקף" מדגישה יותר את פעולת ההקפה שנעשית על האדם. המילה "מוקף", לעומת זאת, יכולה לציין גם מצב. המושגים "מקיף" ו"ניקף", המתייחסים אל החלק הראשון של המשנה: "המקיף את חבירו משלוש רוחותיו", הם מושגים הקשורים בפעולת הקפה ולא במצב. בפשט המשנה היה מתאים אם כן לומר: "גודר" ו"נגדר". אולם בביאור הגמרא כפי שהסברנו החלק הראשון של המשנה הופך להיות אידיאה, המתיישמת בחלק השני שלה. גם החלק הראשון הוא פעולה, פעולת הקפה, המתיישמת על ידי גדרה. כך גם במקרה המוצג בגמרא בדף ה ע"א: "רוניא אקפיה רבינא...", וכך גם בגמרא בבבא קמא (כ ע"ב): "...שאני התם, דאמר ליה: את גרמת לי הקיפא יתירא"⁴.

ומנלן שיש ארבע שדות לראובן? "רבי יוסי אומר: אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל".

ומתוך כך נוצר דיוקה של הגמרא:

...תנן: 'המקיף את חבירו משלוש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין מחייבין אותו', הא רביעית - מחייבין אותו...

(ד ע"ב)

אילו היה ביאור המשנה כפשוטה, שיש לראובן שלוש שדות הגובלות בשדה שמעון, דיוקה של הגמרא צריך להתפרש באחד משני האופנים הקשים הבאים:

א. "הא רביעית", שראובן גדר את הרוח הרביעית למרות שאין לו שדה הגובלת בה ואין לו שום אינטרס בגדירתה - "מחייבין אותו".

ב. "הא" אילו היו לראובן ארבע שדות הגובלות בשדה שמעון, וגדר את הרוח הרביעית - "מחייבין אותו". דיוק שכזה מבצע קפיצת מדרגה. הוא עובר ממקרה אחד למשנהו.

לפי דברינו, שמראש הקפדה של הגמרא למשנה הוא במקרה שיש לראובן ארבע שדות הגובלות בשדה שמעון, דיוקה של הגמרא הוא הכרחי ונצרך. תנא קמא מראש מדבר במקרה שיש ארבע שדות, ודבריו - "וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית אין מחייבין אותו" אינם סופיים. הם לא סוגרים את כל המקרים האפשריים. אפשר לגזור גם את הרוח הרביעית. ומכיוון שכך, הדיוק הוא הכרחי. ממילא "הא רביעית - מחייבין אותו".

מתוך כך נבוא ונבאר את מהלך הגמרא:

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כר' יוסי, דאמר: 'אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל', לא שנא עמד ניקף, לא שנא עמד מקיף.

העולה מדברי הגמרא הוא, שישנה מחלוקת בין תנא קמא לר' יוסי. "הלכה - מכלל דפליגי". "ובמאי קמיפלגי"? הן בעמד ניקף והן בעמד מקיף. רבי יוסי אומר, שמגלגלין עליו את הכל הן בעמד ניקף וגדר את הרביעית, והן בעמד מקיף וגדר את הרביעית. תנא קמא לעומתו סובר, שאין מגלגלין עליו את הכל.

3. ייתכן שיש לתלות את הדבר גם בעובדה שבמשנה שעמדה בפני הבבלי מופיע: "המקיף את חבירו משלוש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין מחייבין אותו". האות ו' המופיעה בראש המשפט השני מאפשרת פרשנות זו. ללא אות ו' זו ברור ששני החלקים הם נפרדים, שונים זה מזה, וממילא אינם יכולים להתפרש כאידיאה ויישום.

4. וכפי שמעיר גם רבינו יונה בסוגייתנו (ד ע"ב ד"ה "מתניתין"): "...ולישנא דהיקפא דקאמר אינו כלשון המקיף את חברו, שזה בהיקף שדות וזה בהיקף מחיצות כלשון מוקפות חומה..."

המקיף את חבירו משלוש רוחותיו

כמו כן, מלשון הגמרא: "לא שנה עמד ניקף, לא שנה עמד מקיף", משמע ש"עמד ניקף" הוא המקרה הפשוט לחייב את הניקף להשתתף בהוצאות, והמקרה היותר מחודש הוא "עמד מקיף".

אולם נראה שדברי רב יהודה בשם שמואל בצורתם המקורית היו שונים. ראשית, יש לציין שבכת"י רומא⁵ מופיע רק: "אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כר' יוסי" - ותו לא, ובכת"י מינכן⁶ לא מופיעים דברי רב יהודה בשם שמואל כלל⁷. שנית, דברי שמואל מתחילים בעברית ומסיימים בארמית, דבר שיכול להצביע על רובד מאוחר יותר. ושלישית, הביטוי "לא שנה עמד ניקף" מופיע לנו גם באחד התירוצים בהמשך הגמרא, דבר שיכול להצביע על העובדה, שעורך הסוגיה שתל דברים אלו בעקבות מסקנת הגמרא.

איתמר - רב הונא אמר: 'הכל' לפי מה שגדר. חייא בר רב אמר: 'הכל' לפי דמי קנים בזול.

בפשטות, נראה שמחלוקת רב הונא וחייא בר רב אינה בפירוש המילה "הכל" שבדברי ר' יוסי, אלא בערך שאותו "הכל" משתלם. "הכל" פירושו של דבר שמחייבים את הניקף להשתתף בהוצאות כל הגדרות שגדר המקיף. דברי ר' יוסי אלו נפסקו להלכה ע"י שמואל, ועל גבי פסיקה זו מוסיפים רב הונא וחייא בר רב תלמידיו את הערך לפיו משתתף הניקף בתשלום ההוצאות.

אולם כפי שנראה מיד, הדבר אינו פשוט כלל בגמרא.

תנן: המקיף את חבירו משלוש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השנייה ואת השלישית - אין מחייבין אותו, הא רביעית - מחייבין אותו; אימא סיפא, רבי יוסי אומר: אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל...

הגמרא אינה רואה שום הבדל בין דברי תנא קמא לדברי רבי יוסי. מדוע?

נראה שהגמרא הסבירה גם את דברי רבי יוסי במקיף, וממילא על פי הדיוק שדייקה בדברי תנא קמא יוצא שאין כל הבדל בין דבריהם. שניהם טוענים, שכאשר גדר המקיף גם את הרביעית מחייבין את הניקף להשתתף בהוצאותיו.

בשלמא לרב הונא דאמר: הכל - לפי מה שגדר בה, היינו דאיכא בין ת"ק ורבי יוסי, ת"ק סבר: הכל - לפי דמי קנים בזול אין, ומה שגדר לא, ורבי יוסי סבר: הכל - לפי מה שגדר; אלא לחייא בר רב דאמר: הכל - לפי דמי קנים בזול, מאי איכא בין ת"ק לר' יוסי? אי דמי קנים בזול לא קיהיב ליה, מאי קיהיב ליה?

כאן משתנית לחלוטין התפישה בהסבר מחלוקת רב הונא וחייא בר רב. הגמרא תופשת את דבריהם כפרשנות למילה "הכל" שבדברי רבי יוסי. ממילא המחלוקת בין תנא קמא לרבי יוסי נעוצה בעובדה שרבי יוסי סובר: "הכל", ותנא קמא סובר: לא "הכל". הן לתנא קמא והן לרבי יוסי מחייבים את הניקף להשתתף בהוצאות המקיף כאשר המקיף גדר גם את הרביעית. מחלוקתם היא רק בערך שבו משלם הניקף את ההוצאות. מתוך כך מקשה הגמרא על דברי חייא בר רב. הערך שבדבריו: "לפי דמי קנים בזול", מצטייר בעיני הגמרא כשיעור מינימום. הערך שבדברי רב הונא: "לפי מה שגדר", מצטייר בעיני הגמרא כשיעור מקסימום. אם כן, לרב הונא ניתן למצוא פתח למחלוקת בין תנא קמא לרבי יוסי - רבי יוסי סובר שאת ההוצאות משלמים בערך המקסימלי, משלמים "הכל", משלמים "לפי מה שגדר", ואילו תנא קמא סובר שאת ההוצאות משלמים בערך המינימלי, לא משלמים "הכל", משלמים "לפי דמי קנים בזול". לחייא בר רב יש בעיה. כבר את שיעור המקסימום המופיע בדברי רבי יוסי, "הכל", הוא מסביר בשיעור המינימלי, "לפי דמי קנים בזול". אם כן, מה יכול להיות הסבר שיעור המינימום בדברי תנא קמא, שסובר: לא "הכל"? הרי אין פחות מ"לפי דמי קנים בזול", ואם זה פירוש "הכל", ואת זה תנא קמא אומר שהניקף לא משלם, אז מה הוא כן משלם?

כאן מביאה הגמרא שלושה תירוצים⁸, כאשר הראשון נשאר בתפישה זו והשנים האחרונים חוזרים לתפישה המקורית והפשוטה של דברי רב הונא וחייא בר רב.

אי בעית אימא: אגר נטירא איכא בינייהו, תנא קמא סבר: אגר נטירא אין, דמי קנים בזול לא, ורבי יוסי סבר: דמי קנים בזול.

5. לשון דקדוקי סופרים בסוף הערה נ': "...והמהרש"ל שהיה לפניו דפוס ווינציא בומבירגו הוסיף בדפוס הראשון [אר"י אי"ש הלכה כר"י] איתמר והשאר ליתא, וכ"ה בכ"י רומא".

6. לשון דקדוקי סופרים בתחילת הערה נ': "וכן ליתא בכ"י פ' ובד' פירוז ווינציא רפ"א ורפ"ח ולובלין של"ו, וכן ליתא ביד רמה...".

7. כך מעיר הבית יוסף (חושן משפט סימן קנ"ח, סעיף ו') [בהוצאת הטור השלם, קכד ע"א ד"ה "מי שיש לו ארבעה שדות"] : "...וכתוב בספרי הרי"ף והרא"ש: 'אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי, דאם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, לא שנה עמד ניקף לא שנה עמד מקיף'. ולא מצאתי כן בנוסחת גמרות שבידינו...".

8. לתירוץ השלישי יש שתי לישנות.

המקיף את חבריו משלוש רוחותיו

התירוף הראשון פועל בהמצאת שיעור מינימום יותר קטן משיעור "דמי קנים בזול" - "אגר נטירא".

ואי בעית אימא: ראשונה שניה ושלישית איכא בינייהו, תנא קמא סבר: רביעית הוא דיהיב ליה, אבל ראשונה שניה ושלישית - לא יהיב ליה, ור' יוסי סבר: ראשונה שנייה ושלישית נמי יהיב ליה.

בתירוף זה חוזרת בה הגמרא מההבנה שרב הונא וחייא בר רב באו לפרש את המילה "הכל" שבדברי רבי יוסי. המילה "הכל" חוזרת למקורותיה, ואינה עוסקת בערך התשלום אלא בגדרות שגדר המקיף. מחלוקת רב הונא וחייא בר רב, אם כן, אינה קשורה ישירות למחלוקת תנא קמא ורבי יוסי. אין מחלוקת בין תנא קמא לרבי יוסי בערך התשלום, אלא בגדרות שמחייבים את הניקף לשלם. תנא קמא סובר, שכאשר גדר המקיף את הרביעית מחייבים את הניקף לשלם את הרביעית בלבד, ואילו רבי יוסי סובר, שבמקרה זה "מגלגלין עליו את הכל", לא רק את הרביעית כפי שסובר תנא קמא, אלא את כל ארבע הגדרות.

איבעית אימא: מקיף וניקף איכא בינייהו, דתנא קמא סבר: טעמא דעמד ניקף הוא דמגלגלין עליו את הכל, אבל עמד מקיף - אינו נותן לו אלא דמי רביעית; ורבי יוסי סבר: לא שנא ניקף ולא שנא מקיף, אם עמד וגדר - מגלגלין עליו את הכל.

לישנא אחרינא: מקיף וניקף איכא בינייהו, תנא קמא סבר: אם גדר מקיף את הרביעית נמי יהיב ליה; ורבי יוסי סבר: אם עמד ניקף וגדר את הרביעית הוא דיהיב ליה, דגלי דעתיה דניחא ליה, אבל אם גדר מקיף - לא יהיב ליה מיד.

גם לפי תירוף זה מחלוקת רב הונא וחייא בר רב מתפרשת כפשוטה. אולם כאן נכנסים אנו להסבר חדש לגמרי. עד עתה הסבירה הגמרא גם את דברי רבי יוסי כמוסבים על המקיף: "אם עמד וגדר את הרביעית" פירושו של דבר: אם עמד מקיף וגדר את הרביעית. בתירוף זה מכניסה הגמרא אלמנט נוסף לתמונה. היא מכניסה את הניקף כאופציה לאדם הגודר את הרוח הרביעית.

יש לציין, שלפי שתי הלישונות של תירוף זה המקרה הפשוט יותר לחייב את הניקף הוא כאשר הוא בעצמו גודר את הרביעית, והלישנא השניה אף נותנת לנו הסבר לכך, שהרי הניקף "גלי דעתיה דניחא ליה".

פירוש רבינו גרשום מאור הגולה

נביא כאן את דבריו של רבינו גרשום מאור הגולה בביאור הסוגיה, המדברים בעד עצמם:

מתני'.

המקיף את חבריו מג' רוחותיו. כגון שהיו לו למקיף ד' שדות א' מכאן וא' מכאן לשדה של אדם אחר שהיה באמצעיתן של אותן שדות, ורצה בעל אותן ד' שדות לגדור שדותיו⁹ וגדר את הא' ואת הב' ואת הג', ומאותן גדרים של אותן שדות לא היתה משתמרת שדהו של זה, הואיל שלא גדר שדה רביעית אין מחייבין הניקף ליתן חלקו המגיעו באותן ג' גדרים, הואיל ועדיין אינו משומר שדהו, שעדיין פתוח מרוח אחד.

ר' יוסי אומר: אם עמד מקיף וגדר שדה רביעית - מגלגלין לו את הכל לניקף ליתן בכל אותן ג' גדרים לפי חלקו המגיעו, דעכשיו שדהו משתמרת בכל צד.

ג. הרמב"ם והטור

מי שהיתה לו חרבה בין חרבות חבריו ועמד חבירו וגדר רוח ראשונה ושנייה ושלישית עד שנמצאת חרבה זו מוקפת גדר משלש רוחותיה - אין מחייבין אותו ליתן מן ההוצאה כלום, שהרי לא הועיל לו והרי חרבתו פתוחה לרשות הרבים כשהיתה.

לפיכך אם גדר לו רוח רביעית עד שנמצאת חרבתו מוקפת גדר - מגלגלין עליו את הכל ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בארבע הרוחות עד ארבע אמות, ובלבד שיהיה מקום הכותל של שניהם.

אבל אם היה הכותל של זה שבנה ובחלקו בנה, יראה לי שאין מגלגלין עליו אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינים, שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים.

וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית, הרי גילה דעתו, ונותן חצי ההוצאה של שלש רוחות אם היו הכתלים של שניהם, וכן כל כיוצא בזה.

(הלכות שכנים פ"ג ה"ג-ד)

מי שיש לו ד' שדות סביב שדה חבירו והקיפו בג' רוחות בגדר - אין הניקף חייב לסייעו כלום, שהרי לא ההנהו כל זמן שהוא פרוץ ברביעית.

9. יש לדון האם הכוונה לגידור בין שדותיו לשדה חברו או לגידור שדותיו מהצד החיצוני.

המקיף את חבירו משלוש רוחותיו

גדר גם את הרביעית - חייב לשלם לו חצי מכל מה שהוציא...

וכן אם גדר ניקף את הרביעית - חייב לשלם חלקו בשלש, כיון דגלי דעתיה דניחא ליה.

(טור חושן משפט סימן קנ"ח)

על המקרה שמצייר הרמב"ם בהלכה זו - "מי שהיתה לו חרבה בין חרבות חבירו", ועל הצורך "שיהיה מקום הכותל של שניהם", לא נדון כאן. נתייחס לדברי הרמב"ם והטור בשלוש נקודות:

א. כמו רבינו גרשום מאור הגולה מסבירים הרמב"ם והטור את המשנה כעוסקת בראובן הגובל בארבע רוחותיו של שמעון.

ב. הרמב"ם והטור משתמשים בשתי סברות לחיוב הניקף. האחת - התועלת: "שהרי לא הועיל לו והרי חרבתו פתוחה לרשות הרבים כשהיתה". לפיכך אם גדר לו רוח רביעית עד שנמצאת חרבתו מוקפת גדר - מגלגלין עליו את הכל...". השניה - גילוי הדעת: "וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית, הרי גילה דעתו...". מה הצורך בשתי סברות אלו?

ג. בגמרא ראינו, שלפי שתי הלישנות לתירוץ האחרון המקרה הפשוט יותר לחייב את הניקף הוא במקרה שהוא עצמו גדר את הרביעית, וכן הסברנו בדברי רב יהודה בשם שמואל. הרמב"ם והטור, לעומת זאת, מציגים קודם את המקרה שהמקיף גדר את הרביעית, ורק לאחר מכן את המקרה שהניקף גדר את הרביעית, ובלשון הדרisha:

ומה שכתב רבינו 'וכן אם גדר ניקף' כו'. גם הרמב"ם כתב לשון 'וכן', ואף על גב דבתרתי אוקימתא הנ"ל סבירא ליה לתנא קמא או לרבי יוסי דדוקא ניקף אבל לא מקיף, ואם כן מאי 'וכן'? הא כל שכן הוא!...

(דרישה סימן קנ"ח סעיף ד')

לאור דברינו לעיל ניתן לבאר בצורה פשוטה את דבריהם:

הרמב"ם והטור פוסקים כדעת רב הונא. הסבר מחלוקת תנא קמא ורבי יוסי לדעתם מופיע בתחילת הסוגיה, כאשר שם הסבר המשנה היה במקיף בלבד. הן תנא קמא והן רבי יוסי סוברים, שאם גדר המקיף את הרביעית מחייבים את הניקף להשתתף בהוצאות הגדירה. מחלוקתם היא בערך התשלום - האם משלם "הכל", כלומר: "לפי מה שגדר", או שלא משלם "הכל" אלא רק "לפי דמי קנים בזול". מדוע? מה הסברה בעניין? הסברה היא תועלת. במקרה שגדר המקיף רק משלוש רוחות לא הועיל הדבר לניקף כלום, שהרי הוא פתוח מהרוח הרביעית, אך במקרה שגדר המקיף גם את הרביעית הועיל הדבר לניקף, שהרי הוא מוקף וסגור מכל רוחותיו. זה המקרה המופיע בגמרא בביאור דברי רב הונא. לכן הוא גם הדין הפשוט. לכן הוא מופיע ראשון בדברי הרמב"ם והטור.

ומה קורה במקרה שגדר הניקף את הרביעית? לא מופיעה התייחסות בהסבר זה למקרה שכזה. שאר ההסברים בגמרא הם לדעת חייא בר רב, לתרץ את שיטתו. אם כן, מניין לנו הדין במקרה שגדר הניקף את הרביעית? גם הסברה לחייב את הניקף במקרה שהמקיף גדר את הרביעית אינה מועילה לעניין. סברת התועלת קיימת כאשר המקיף פועל ומועיל לניקף. כאשר המקיף גודר משלוש רוחות הניקף, והניקף משלים את הגדירה, אין לחייבו מצד סברת התועלת, שהרי המקיף לא הועיל לו. מה אם כן הדין במקרה זה? הרמב"ם והטור לוקחים את הדין מהתירוץ האחרון, שאמנם הוא נצרך לדעת חייא בר רב, אולם את עצם הסברה לחייב את הניקף במקרה שהוא עצמו גדר את הרביעית (סברת גילוי הדעת) ניתן לשאוב ממנו. לכן מקרה זה הוא המקרה הפחות פשוט, ואין כאן כל שכן, וממילא הרמב"ם והטור מזכירים אותו רק לאחר הזכרת המקרה שהמקיף גדר את הרביעית, ונצרכים לתת סברה מיוחדת לו, סברת גילוי הדעת.

כמו כן, פסק רב יהודה בשם שמואל כרבי יוסי מופיע ברי"ף בצורה שונה מזו שראינו בגמרא שלפנינו:

אמ' רב יהודה אמ' שמואל: הלכה כר' יוסי דאמ' אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, לא שנא עמד מקיף ולא שנא עמד ניקף.

(ב ע"ב)

לפי לשון הדברים ברי"ף יוצא בדיוק הפוך ממה שאמרנו לעיל בדברי הגמרא. כאן "עמד מקיף" מופיע קודם ל"עמד ניקף", וממילא "עמד מקיף" הוא המקרה היותר פשוט לחייב את הניקף להשתתף בהוצאות.